

Be Aware

Werkblad beschrijving interventie

Gebruik de HANDLEIDING bij dit werkblad

Werkblad erkenningscommissie, versie mei 2015

Dit is een gezamenlijk werkblad van de volgende kennisinstituten:

Colofon

Ontwikkelaar / licentiehouder van de interventie

Naam organisatie: Be Aware
Postadres: Postbus 158, 3740 AD Baarn
E-mail: info@stichting-be-aware.nl
Telefoon: 0653264492

Website (van de interventie): www.stichting-be-aware.nl

Contactpersoon

Vul hier de contactpersoon voor de interventie in.
Naam : Pien Witteveen
E-mail : pien.witteveen@stichting-be-aware.nl
Telefoon : 06 53 26 44 92

Referentie in verband met publicatie

Naam auteur interventiebeschrijving: Pien Witteveen
Titel interventie: Be Aware
Databank(en): interventiedatabase Gezond Leven
Plaats, instituut: Utrecht RIVM
Datum: september 2017

Het werkblad is een invulformulier voor het maken van een interventiebeschrijving, geordend naar onderwerp (doelgroep, doel, enzovoort). De onderwerpen volgen de criteria voor beoordeling. De interventiebeschrijving is een samenvatting van de beschikbare schriftelijke informatie over de interventie voor de bezoeker van de databanken effectieve interventies en voor de erkenningscommissie interventies. De informatie is van belang voor de beoordeling van de kwaliteit, effectiviteit en randvoorwaarden van de interventie.

[Kijk bij het invullen in de handleiding die bij dit werkblad hoort.](#)

Inhoud

Colofon	2
Inhoud	3
Samenvatting	4
<i>Korte samenvatting van de interventie</i>	4
Doelgroep	4
Doel	4
Aanpak	4
Materiaal.....	4
Onderbouwing.....	4
Onderzoek.....	4
1. Uitgebreide beschrijving	6
Beschrijving interventie.....	6
1.1 Doelgroep.....	6
1.2 Doel	7
1.3 Aanpak.....	8
2. Uitvoering	11
3. Onderbouwing	15
4. Onderzoek	17
4.1 Onderzoek naar de uitvoering	17
4.2 Onderzoek naar de behaalde effecten	19
5. Samenvatting Werkzame elementen	20
6. Aangehaalde literatuur	21
7. Praktijkvoorbeeld	24

Samenvatting

Eén A-4tje, max 600 woorden

Korte samenvatting van de interventie – max 150 woorden

De interventie Gewoonten en Verslaving richt zich op scholieren van 13 – 16 jaar en heeft als doel hen bewust te maken van de risico's van verslaving. Dit gebeurt door het op een interactieve manier bespreken en herkenbaar maken van verleidingen die hen op deze jonge leeftijd omringen. Doelstelling is kennis over te brengen over hoe een gewoonte een verslaving kan worden en hoe beginnende verslaving kan worden herkend en voorkomen. Omdat verslaving vele vormen kent, wordt niet diep ingegaan op de specifieke soorten. Door de doelgroep op een interactieve manier aan te spreken wordt openheid gecreëerd. Hierdoor is vroegsignalering mogelijk, waardoor aan een oplossing kan worden gewerkt, eventueel met hulp van vertrouwenspersonen van Be Aware. Docenten en ouders worden nauw bij de interventie betrokken om de boodschap te versterken en te ondersteunen. De interventie vindt in twee opeenvolgende jaren plaats, zodat door herhaling en verdieping van de boodschap de kennis beter wordt opgenomen en de kans bestaat dat deze in praktijk wordt gebracht. De interventie wordt intussen door heel Nederland op meer dan 100 scholen in 400 klassen uitgevoerd.

Doelgroep – max 50 woorden

De eind doelgroep bestaat uit jongeren van 13 tot 16 jaar van alle onderwijstypen van het voortgezet onderwijs.

De intermediaire doelgroep bestaat uit de ouders en docenten van deze jongeren.

Doel – max 50 woorden

Het hoofddoel van de interventie is bij jongeren van 13-16 jaar kennis te bevorderen over verslaving in brede zin, de symptomen van een beginnende verslaving te leren herkennen en kennis over mogelijke gedragsopties om verslaving te voorkomen.

Aanpak – max 50 woorden

De interventies vinden in twee achtereenvolgende schooljaren plaats. Hieraan gaat de docententraining en de ouderavond vooraf. Voorlichters van Be Aware voeren de interventie uit in zowel het eerste als tweede jaar in een sessie van 2 uur in de klas. De Be Aware vertrouwenspersonen zijn deze hele periode beschikbaar voor alle doelgroepen. Mentoren kunnen verdiepende modules behandelen in de klas.

Materiaal – max 50 woorden

De voorlichting wordt ondersteund door diverse materialen, waarvan het lesboekje en stemkastjes de belangrijkste zijn. Het lesboekje is de leidraad van het programma, geeft achtergrondinformatie en bevat een test, tips en adressen. Het gebruik van stemkastjes, waarmee jongeren klassikaal anoniem antwoord geven op vragen, bevordert interactie, discussie en openheid in de klas.

Onderbouwing – max 150 woorden

Let op: dit onderdeel hoeft niet ingevuld te worden voor erkenning op niveau 'Goed beschreven'.

Klik hier als u tekst wilt invoeren.

Onderzoek – max 100 woorden

Alle doelgroepen vullen schriftelijke evaluatie formulieren in waarmee de tevredenheid over het lesprogramma, de materialen en de voorlichters wordt gemeten.

Evaluatie onderzoek bij leerlingen, ouders en docenten beoordeelt de interventie met een gemiddeld rapportcijfer 8,5. Zo geeft 90 % van de ouders en docenten aan beter in staat te zijn het gesprek met de jongeren over gewoonten en verslaving te voeren.

Op basis van deze uitkomsten wordt zeer regelmatig, op detail, verbeterpunten in het programma aangebracht c.q. in de uitvoering daarvan, zoals het uitbreiden van interactieve momenten bij alle doelgroepen en het organiseren van verdiepingsavonden.

1. Uitgebreide beschrijving

Beschrijving interventie

Het werkblad is ook geschikt voor een samenvattende beschrijving van complexe of samengestelde interventies. Dit zijn interventies die uit twee of meer afzonderlijke onderdelen bestaan. Denk aan interventies met aparte onderdelen voor verschillende doelgroepen, zoals een leefstijlinterventie die zowel gericht is op de community als op de school als op de individuele docent. Of aan interventies met verschillende modules die bij een doelgroep 'op maat' worden toegepast.

Naarmate er meer onderdelen zijn is het aan te bevelen de structuur visueel weer te geven in een schema. Dit geldt met name voor de subdoelen en voor de aanpak van de interventie. Zie ook de aanwijzingen in de handleiding.

1.1 Doelgroep

Uiteindelijke doelgroep – max 100 woorden

Wat is de uiteindelijke doelgroep van de interventie?

De eind doelgroep bestaat uit jongeren van 13 tot 16 jaar van alle onderwijstypen van het voortgezet onderwijs (vmbo t/m vwo en speciaal onderwijs).

Intermediaire doelgroep – max 100 woorden

Zijn er intermediaire doelgroepen? Zo ja, welke?

De intermediaire doelgroep bestaat uit de **ouders en docenten** van jongeren van 13 tot 16 jaar van alle onderwijstypen van het voortgezet onderwijs (vmbo t/m vwo en speciaal onderwijs).

Selectie van doelgroepen – max 250 woorden

Hoe wordt de (intermediaire)doelgroep geselecteerd? Zijn er contra-indicaties? Zo ja, welke?

Algemeen

De interventie is gericht op uitvoering op school waarbij de doelgroepen via de setting school worden benaderd. De scholen melden zich telefonisch of via de website. Daarnaast benadert Be Aware de scholen actief.

Eind doelgroep jongeren van 13 – 16 jaar

In overleg met de school wordt bepaald of wordt gestart met de interventie in de tweede of in de derde klas. Dit is afhankelijk van de planning van de lessen op school (rooster, projectweken) en het ontwikkelingsniveau van de leerlingen (VMBO, Speciaal Onderwijs, HAVO of VWO). Er is voor deze doelgroep gekozen omdat op deze leeftijd jongeren gaan experimenteren en zeer goed bekend zijn met overmatig gamen en social media gebruik, waardoor het voor hen heel begrijpelijk is wanneer de link naar andere mogelijke verslavingen of problematisch gebruik wordt doorgetrokken.

Intermediaire doelgroep docenten

De interventie richt zich vooral op mentoren. Zij zijn immers degenen die het meest persoonlijk contact met de leerlingen hebben. Mentoren worden vooraf uitgebreid getraind (docententraining) en worden de voorlichting van Be Aware in de klas bij, waardoor zij problemen bij de leerlingen die tot verslaving kunnen leiden vroeg signaleren.

Intermediaire doelgroep ouders

Ouders worden bij de voorlichting betrokken via een ouderavond, nieuwsbrieven en de website van de school, waarbij kennis wordt overgedragen en tips and tricks gegeven. De invloed van de ouders is belangrijk voor de effectiviteit van de boodschap. (Smit et al., 2008; Spoth et al., 2008; Koning, 2011).

Betrokkenheid doelgroep – max 150 woorden

Was de doelgroep betrokken bij de (door)ontwikkeling van de interventie, en op welke manier?

(Primaire) doelgroep Jongeren hebben een essentiële rol gespeeld in de ontwikkel- en uitvoeringsfase. Na het vormgeven van de initiële interventie is het programma eerst in een groep van 15 leerlingen getest en op basis van de evaluatie aangepast. Een tweede pilot in een klas heeft geleid tot een interventie die gereed was om te testen op school. Een pilot op drie middelbare scholen in 20 klassen bij 550 leerlingen heeft geleid tot verdere aanpassingen en tot het uiteindelijke programma.

De leerlingen blijven betrokken bij de doorontwikkeling door na iedere voorlichting kort schriftelijk hun mening over de les te geven. Daarnaast worden regelmatig klassen uitgebreid bevestigd door het invullen van een vragenlijst.

Intermediaire doelgroepen Docenten en Ouders.

Docenten vullen na de voorlichting in de klas alsmede na de docententruining een evaluatieformulier in. Dit bestaat uit een tevredenheidsonderzoek en een sterkte/zwakte beoordeling.

Ouders ontvangen een soortgelijke vragenlijst na de ouderavond.

Met de resultaten van de evaluatie onder jongeren, docenten en ouders kan de interventie op deelgebieden worden aangepast, waarmee accenten verlegd (kunnen) worden.

1.2 Doel

Hoofddoel – max 100 woorden

Wat is het hoofddoel van de interventie?

Het hoofddoel van de interventie is bij jongeren van 13-16 jaar kennis te bevorderen over verslaving in brede zin, de symptomen van een beginnende verslaving te leren herkennen en kennis over mogelijke gedragsopties om verslaving te voorkomen.

Subdoelen – max 350 woorden

Wat zijn de subdoelen van de interventie? Indien van toepassing: welke subdoelen horen bij welke intermediaire doelgroepen of subdoelgroep(en)?

Subdoelen voor de primaire doelgroep **jongeren tussen 13 – 16 jaar** zijn:

Kennis:

- Zij kennen de vele soorten verslaving en de risico's/gevolgen
- Zij kennen de belangrijkste symptomen van verslaving en kunnen deze bij zichzelf en anderen herkennen
- Zij zijn zich ervan bewust dat iedereen verslaafd kan raken; betrekken de risico's van verslaving ook op zichzelf.
- Zij zijn zich ervan bewust dat blijven doorlopen met problemen en hier niet over praten, kan leiden tot vluchtgedrag, waarbij verslaving een belangrijke vorm van vluchtgedrag is
- Zij weten waar en hoe ze hulp kunnen vinden
- Zij weten hoe ze leeftijdsgenoten kunnen aanspreken op (beginnend) verslavingsgedrag.

Attitude:

- Zij staan negatief tegenover verslaving en de gevolgen
- Zij staan positief tegenover het aanspreken van leeftijdsgenoten als ze symptomen van verslaving herkennen
- Zij staan positief tegenover het bespreken van hun eigen problemen met anderen
- Zij staan positief tegenover het zoeken van hulp

Sociale invloeden:

- Zij zijn zich bewust van groepsdruk (zich bewust of onbewust aanpassen aan wat anderen doen en denken)

Eigen effectiviteit:

- Zij hebben het zelfvertrouwen om hun probleem bespreekbaar te maken

De subdoelen voor de intermediaire doelgroepen **docenten en ouders** zijn:

Kennis:

- Zij kennen de vele soorten verslaving en de risico's/gevolgen hiervan
- Zij kennen de belangrijkste symptomen van verslaving bij adolescenten en kunnen deze herkennen/signaleren
- Zij zijn zich bewust van het belang van hun eigen rol als docent of opvoeder bij het voorkomen van verslaving bij jongeren
- Zij zijn zich bewust dat ze effectief verslaving bij jongeren kunnen voorkomen
- Zij weten hoe en welke grenzen ze kunnen stellen
- Zij weten waar ze tips en hulp kunnen vinden om het gesprek met de jongeren over verslaving te voeren

Attitude:

- Zij staan positief tegenover hun eigen rol als opvoeder of docent bij het voorkomen van verslaving.
- Zij staan positief tegenover het stellen van grenzen

Sociale invloeden:

- Ouders zijn zich bewust dat de meeste ouders het afwijzen/niet goedkeuren als hun kind gedrag vertoont dat tot verslaving kan leiden

Eigen effectiviteit:

- Zij zijn in staat het gesprek met de jongeren over verslaving te voeren

1.3 Aanpak

Opzet van de interventie – max 200 woorden

Hoe is de opzet van de interventie en wat is de omvang (duur, aantal contacten – indien van toepassing)?

Voeg eventueel een schema toe als bijlage.

De interventie beslaat 2 schooljaren. Voorafgaand aan de klassikale voorlichting, vinden de docententraining en een ouderavond plaats. Vervolgens geven voorlichters van Be Aware (BA) zowel in het eerste als tweede jaar in een sessie van 2 uur in de klas het voorlichtingsprogramma. Docenten behandelen vervolgens zo nodig verdiepende modules. Ter evaluatie van de gekozen aanpak zal het laatste schooljaar worden afgesloten met een eindtoets. Een vertrouwenspersoon is het gehele jaar bereikbaar en inzetbaar. Het rekruteren van scholen vindt plaats via de website, mond-tot-mond reclame en via actieve benadering.

Opzet

Planning die met de school wordt gemaakt:

1. Selectie van klassen en voorlichting inroosteren
2. Informeren ouders per nieuwsbrief over de voorlichting met verwijzing naar ouderpagina op de website
3. Plannen en organiseren ouderavond.
4. Uitvoering docententraining.
5. Klassikale voorlichting van 2 uur door voorlichters van Be Aware.
6. Bespreken van resultaten van de stemkastjes met school, waarna zo nodig:
8. Uitvoer lesmodules door mentoren.
9. Opvolgend jaar: tweede klassikale voorlichting van 2 uur.
10. Evaluatie met school en zo nodig behandelen van modules door mentor met klas.
11. Beschikbaarheid van vertrouwenspersoon voor alle doelgroepen.
12. Eindmeting in het laatste schooljaar om mate van gedragsbehoud en effectiviteit gekozen aanpak te bepalen (start 2018).

Inhoud van de interventie – max 1200 woorden

Welke concrete activiteiten worden uitgevoerd en -eventueel- in welke volgorde? Geef geen uitputtende beschrijving van activiteiten; het is voldoende als de lezer zich een beeld kan vormen van wat er gedaan wordt en hoe dit gedaan wordt.

Indien van toepassing per onderdeel samenvatten. Vergeet niet aandacht te besteden aan de werving.

Bij interventies op maat: geef aan wat op basis van welke criteria wanneer wordt uitgevoerd. Geef ook aan wat minimaal moet worden uitgevoerd om de gestelde doelen te behalen.

Werving van de school

Na aanmelding van de school volgt een intake-gesprek met de schoolleiding door de voorlichter van Be Aware waarbij het programma wordt besproken. Aan bod komt:

- * In welke klassen vindt de eerste voorlichting plaats
- * Zijn er specifieke incidenten op school geweest
- * Wat is de beste timing om de ouders bij de voorlichting te betrekken en in welke vorm
- * Mogelijkheid voor inbedding in lopende curriculum (projectweek/beleid)
- * Sociaal Economische Status van de leerlingen en opleidingsniveau ouders
- * Niveau van de leerlingen
- * Vastleggen data
- * Samenwerking met interne zorgcoördinator en vertrouwenspersoon Be Aware
- * Inventarisatie van bestaande contacten met lokale hulpverleners

Docententraining

De docenten (meestal de mentoren van de betreffende klassen) krijgen een training van een dagdeel, ondersteund door een manual (zie bijlage docententraining). De training bestaat onder andere uit kennisvermeerdering over risicovol gedrag, verslaving en genotsmiddelen en het signaleren van sociaal maatschappelijk onverantwoord gedrag. Daarnaast leren docenten hoe ze hiermee om moeten gaan, hoe het gesprek te voeren en hoe regels en schoolprotocol toe te passen. De interventie wordt voorbesproken alsmede de follow-up die de docenten met modules zelf in de klas kunnen gaan doen.

Indien, om welke redenen dan ook, in een enkel geval geen aparte persoonlijke docententraining plaats kan vinden, wordt de training digitaal verstrekt.

Ouderparticipatie

De ouders worden op verschillende wijzen bij de interventie betrokken.

Aparte Ouderavond of tijdens jaarlijkse informatieavond

De ouders worden uitgenodigd voor een ouderavond en/of het is een onderdeel van de reguliere informatieavond voor ouders aan het begin van het schooljaar. Het programma bestaat uit kennisvermeerdering over verslaving en het signaleren van sociaal maatschappelijk onverantwoord gedrag. Tijdens een sessie met stemkastjes wordt interactief handvatten aangereikt hoe ze hiermee om moeten gaan, hoe het gesprek te voeren en hoe regels en grenzen te stellen. Daarnaast vinden ouders meer informatie in de hand-outs met tips en trics, de verwijzing naar de website met ouderpagina's en de mogelijkheid voor het benaderen van een vertrouwenspersoon .

Nieuwsbrief en website

Voor de interventie begint ontvangen ouders een nieuwsbrief van de school waarin de voorlichting aan hun kind staat aangekondigd en uitgelegd. Tevens wordt verwezen naar de website van Be Aware, waar veel informatie voor ouders te vinden is en verwezen wordt naar de mogelijkheid van contact met de vertrouwenspersoon.

Het onderwerp zal door de school ook op andere manieren bij de ouders onder de aandacht worden gebracht (zoals op de website van de school, opgenomen in beleid), zodat de ouders weten hoe belangrijk de school het onderwerp vindt en wat daar concreet mee wordt gedaan.

Voorlichting

De volgende stappen worden doorlopen:

Onderdeel: Voorlichting in jaar 1

Door: voorlichter van Be Aware

De eerste sessie vindt plaats in 2 aaneengesloten lesuren en bestaat uit:

1. Start van de les met kennismakingsactiviteit en uitdelen van het Be Aware lesboekje
2. Uitleg over gewoonten en verslaving en wat dit inhoudt waarbij uitwisseling van ideeën en vragen met leerlingen centraal staat. Hoe ontstaat verslaving en hoe werkt het in de hersenen?
3. Vragen die met stemkastjes anoniem door de jongeren worden beantwoord. Vragen over bijvoorbeeld eigen game- en telefoongebruik, verslaving in de eigen omgeving, eetstoornissen, afspraken die er over gebruik met ouders is gemaakt, etc. Doordat de uitkomst in staafdiagrammen op het bord verschijnt, bevordert dit de discussie en openheid om over mogelijke problemen of probleemgedrag te praten.
4. De voorlichters passen, mede door het interactieve programma, de les aan het niveau van de leerlingen aan. Hierdoor kan worden ingespeeld op wat er in die specifieke groep leeft.
5. Filmportret van 8 jonge mensen die vertellen over hun verslaving en de gevolgen
6. Verslavingsgevoeligheidstest in de klas (zie p.11 van het werkboek, Bijlage 1), het gaat erom jongeren bewust te maken van de symptomen die tot problemen of zelfs verslaving kunnen leiden.
7. Handvatten ter voorkoming van problemen en verslaving
8. Evaluatie

Onderdeel: Modules

Door: Mentor

Het kan zijn dat uit de evaluatie van de sessie blijkt dat er bepaalde beginnende problemen spelen in de klas waar de mentor meer aandacht aan wil besteden (bijvoorbeeld gamegedrag, social media). De mentor kan dan gebruik maken van kant-en klare modules, die met een schriftelijke handleiding in de klas zijn uit te voeren.

Onderdeel: Voorlichting in jaar 2

Door: voorlichter van Be Aware

In het opvolgende jaar vindt de tweede voorlichting plaats. De nadruk ligt hier vooral op de interactie tussen de leerlingen onderling en het praten over mogelijke problemen.

1. Herhaling van kennis over gewoonten en verslaving
2. Met rollenspellen worden situaties nagespeeld, zoals iemands game-gedrag, het aanbieden van een joint of alcohol, het sturen van naaktfoto's via social media, waardoor bewustwording wordt bevorderd.
3. Vragen met stemkastjes over groepsdruk en het omgaan met problemen. De anonieme uitslagen in staafdiagrammen bevordert de openheid en discussie,
4. Handvatten voor omgaan met problemen
5. Evaluatie

Onderdeel: Meting in laatste schooljaar

Door: Mentor

In het laatste schooljaar wordt door de docent een eindtoets afgenomen. Hiermee kan gemeten worden of de beoogde kennisvermeerdering is opgetreden (start in 2018)

Onderdeel: Nazorg

De nazorg is een belangrijk onderdeel van het programma. De ervaring leert dat er veel loskomt bij de leerlingen. De voorlichter (tevens opgeleid tot vertrouwenspersoon) is erop voorbereid dat direct na de les leerlingen iets willen vragen of bespreken; hieraan kan z.s.m. opvolging worden gegeven. De voorlichter legt ook duidelijk uit dat hij/zij ook op enig ander moment voor de kinderen bereikbaar is in de hoedanigheid van vertrouwenspersoon.

Ook ouders en docenten kunnen vragen hebben of problemen willen bespreken.

- * Waar wenselijk wordt, in overleg met de school, opvolging gegeven aan specifieke hulpvragen.
- * De metingen met de stemkastjes worden vergeleken met die uit het eerste jaar; deze zijn geanonimiseerd per klas opgeslagen (mutaties in de klas in de tussenliggende tijd kunnen van invloed zijn op de uitkomst per klas, echter op de totale gegevens van de school zal dit niet van grote invloed zijn).
- * Hiermee ontstaat een beeld van hoe de leerlingen zich m.b.t. het onderwerp verslaving ontwikkelen en kan aan de hand hiervan worden besloten om het bestaande beleid van de school aan te passen of een nieuwe aanpak te ontwikkelen.
- * De website stichting-be-aware.nl geeft veel informatie en handvatten voor alle doelgroepen.

2. Uitvoering

Materialen – max 200 woorden

Welke materialen zijn beschikbaar voor de uitvoering, werving en evaluatie van de interventie?

1. Materialen voor voorlichting aan leerlingen:

Lesboekje (bijlage 1)

met uitleg hoe een gewoonte een verslaving kan worden en hoe een verslaving ontstaat in de hersenen (p.6-7), werkopdrachten (p.5, 12-13), tips om te minderen en een verslavings gevoeligheidstest (p.11), waarmee jongeren inzicht in hun eigen gedrag krijgen.

Stemkastjes

Voor het beantwoorden van anonieme vragen m.b.t. gewoonten en verslaving. De resultaten verschijnen direct in staafdiagrammen op het scherm (zie voorbeeld p. 36) en vormen een goed middel om de interactie tussen leerlingen te bevorderen.

Film (bijlage 2)

waarin jonge mensen hun verhaal vertellen over hun game-, blow-, eet-, seks-, of alcoholverslaving is begonnen en wat dit met hun leven heeft gedaan.

Evaluatieformulier (bijlage 3)

2. Materialen voor docententaining

Docenten trainingsboek (bijlage 4)

Met hierin kennisvermeerdering, uitleg over de voorlichting en casussen

Evaluatieformulier (bijlage 5)

3. Materialen voor Ouders /ouderavond

Checklist (bijlage 6)

De ouders krijgen tijdens de ouderavond een checklist mee naar huis.

Nieuwsbrief (bijlage 7)

Een (digitale) nieuwsbrief, waarin de inhoud over het voorlichtingsprogramma wordt uitgelegd en met een verwijzing naar de informatie voor ouders op de website

4. Materialen voor werving van en informatie aan scholen:

Brochure “Voorlichting voor jongeren: gewoonte of verslaving” (bijlage 8)

Met informatie over: Wie zijn wij? Hoe onderscheidt ons programma zich? Waaruit bestaat het voorlichtingsprogramma, de follow -up en de kosten.

Rapportage (bijlage 9)

Elke voorlichting wordt na afloop met de school en docenten geëvalueerd. De voorlichter maakt van iedere klas een kort verslag en de uitslagen van de stemkastjes worden met de school besproken. De gegevens worden anoniem (op klasniveau) aan de school gepresenteerd en maken het voor *de school* inzichtelijk welke problemen of risico's zich eventueel voordoen, zonder dat de privacy van de leerlingen wordt geschonden.

Protocol Vertrouwenspersoon (bijlage 10)

Voorafgaand aan de voorlichting ontvangt de school het 'Protocol Vertrouwenspersoon'.

5. Algemene materialen:

Powerpoint presentaties voor:

- Leerlingen
- Docenten
- Ouders

Website

De website www.stichting-be-aware.nl met uitgebreide informatie over verslaving, hoe te herkennen, ermee om te gaan, gesprekstechnieken, kennistoets, valkuilen, do's en dont's, tips om te minderen/stoppen, etc. Deze is onderverdeeld in verschillende rubrieken: scholieren, ouders en docenten.

Kwaliteitshandboek (bijlage 11)

Hierin wordt de werkwijze, werkafspraken, de implementatie en het bewaken van de kwaliteit van de interventie beschreven.

Procedures liggen vast en de opvolging ervan wordt periodiek getoetst en geregistreerd.

Handleiding en Trainingsboek Voorlichters (bijlage 12)

Met gedragsregels, opleidingstraject, achtergronden, opbouw van de lessen, de voorbereiding en oefeningen nader omschreven.

Locatie en type organisatie – max 200 woorden

Waar kan de interventie uitgevoerd worden en welk(e) soort(en) organisatie(s) kan/kunnen de interventie uitvoeren?

De interventie vindt plaats in de eigen klas. Er is bewust gekozen voor een klassikale aanpak en niet voor meerdere klassen samen, omdat het creëren van veiligheid een belangrijke voorwaarde is voor het slagen van de voorlichting; in de beslotenheid van de eigen klas spreken de jongeren zich uit en ontstaat spontaan interactie. Vooraf worden er door de voorlichter duidelijke afspraken gemaakt met de klas, zoals: we lachen elkaar niet uit, we laten elkaar uitspreken, wat in de klas verteld wordt, blijft in de klas.

Een onderdeel van de methode zijn de voorlichters van Be Aware die ervaringsdeskundig zijn. Hun ervaringsdeskundigheid vergroot hun geloofwaardigheid (ze weten waar ze over praten en maken verbinding), maar wordt nadrukkelijk niet ingezet om hun eigen levensverhaal te vertellen. Zij hebben ervaring op vele terreinen van verslaving waaronder eetstoornissen, game-, alcohol-, en drugsverslaving. De mentor is bij de les achterin de klas aanwezig, zodat hij/zij mogelijke emoties die los komen, kan helpen ondersteunen.

Opleiding en competenties van de uitvoerders – max 200 woorden

Wie zijn de uitvoerders en welke opleiding en competenties hebben zij nodig?

De interventie wordt uitgevoerd door voorlichters van Be Aware en mentoren.

1. Opleiding en competenties Voorlichters

De voorlichters hebben allen ruime ervaring met en kennis van verslaving en bijkomende problemen. Het betreft verslavingservaring op meerdere gebieden, zoals: eetstoornis, gok-, seks-, alcohol-, en drugsverslaving.

Deze ervaringsdeskundigheid wordt ingezet om een verbinding te maken met de doelgroepen. Zij vertellen uitdrukkelijk niet hun levensverhaal, maar door de (kwetsbare) opstelling ontstaat openheid bij de jongeren. De opleiding van de ervaringsdeskundigen tot voorlichter neemt ongeveer 3 maanden in beslag. Dit vindt 'on the job' plaats, waarbij de kandidaten steeds delen van de voorlichting moeten voorbereiden en presenteren, totdat zij de stof, de timing, het orde houden en alle onderdelen onder de knie hebben. De voorlichters hebben een heldere taak- en functie omschrijving (zie bijlage 12).

De competenties van voorlichters zijn:

- Ervaring met en kennis over verslaving en bijkomende problemen
- Empathie met de doelgroep
- Communicatieve en didactische vaardigheden
- Voldoende theoretische kennis van het onderwerp en achtergronden

- Taalvaardigheid in woord en geschrift
- Het vermogen het programma aan te passen aan elke specifieke klas
- In het bezit van een certificaat van Goed Gedrag en de opleiding tot Vertrouwenspersoon afgerond

2. Opleiding en competenties Mentoren

De docenten krijgen een training bestaande uit voorlichting, kennisoverdracht, gesprekstechnieken, aanreiken van handvatten voor (vroeg)signalering en regels en protocollen op school.

Kwaliteitsbewaking – max 200 woorden *Hoe wordt de kwaliteit van de interventie bewaakt?*

Kwaliteitsbewaking

Voor het bewaken van de kwaliteit en het onderhoud van het programma heeft Be Aware verschillende disciplines in huis: een pedagoog, een kinderarts, externe deskundigen en de Raad van Advies. Er is een systeem ontwikkeld om de uitvoering te

monitoren (te meten of de interventie wordt uitgevoerd zoals bedoeld). Meetbare indicatoren zijn:

- evaluatieformulier van de mentor en ouders waarin de wijze van uitvoering wordt beoordeeld
- evaluatieformulier en beoordeling door individuele leerlingen
- steekproefsgewijze observaties en beoordelingen van voorlichters door pedagoog

Onderhoud

Om de uitvoering van de interventie goed te onderhouden wordt voorzien in:

- opleiding van nieuwe voorlichters
- coaching op de uitvoering
- vervolgopleiding voorlichters
- doorontwikkeling van de methodiek door toetsing en contact met doelgroepen
- steekproefsgewijze observaties

Onderhoud en kwaliteitsbewaking betekenen monitoring van de resultaten. Uit de monitoring kan blijken dat aanscherping nodig is van de uitvoering van (bepaalde onderdelen van) de interventie.

Aanpassingen in de interventie als gevolg van doorontwikkeling kunnen vervolgens weer leiden tot aanvullende kwaliteitscriteria en wijzigingen in de indicatoren.

Randvoorwaarden – max 200 woorden

Wat zijn de organisatorische en contextuele randvoorwaarden voor een goede uitvoering van de interventie?

De organisatorische randvoorwaarden die essentieel zijn voor een goede uitvoering:

- Uitvoerende professionals: Er moeten altijd voldoende voorlichters inzetbaar zijn, ook bij groeiende vraag. De voorlichters hebben veel kennis en ervaring met verslaving en het gebruik van de stemkastjes. De voorlichters gebruiken hun ervaringsdeskundigheid om verbinding te maken met de jongeren en expliciet niet om hun eigen verhaal te vertellen
- Stemkastjes: Er wordt gewerkt met een stemkastjes systeem als integraal, interactief onderdeel van het programma, waarmee de gegevens worden opgeslagen en direct in de klas worden besproken. Hiervoor moeten voldoende middelen beschikbaar zijn en opleiding voor de bediening ervan.

Dit zal niet overgedragen kunnen worden en is uniek aan - en dus onderdeel van - kwaliteitsbewaking door Be Aware.

- De vertrouwenspersonen moeten goed bereikbaar zijn. Binnen een dag wordt gereageerd op een hulpvraag

Contextuele randvoorwaarden zijn in dit verband:

- De scholen, waarmee vooraf goede afspraken worden gemaakt over de uitvoering van de interventie en de samenwerking daarin
- De inzet en positieve ondersteuning van docenten en ouders

- Mogelijkheid tot hulpverlening: Om dit te realiseren heeft Be Aware (lokale) contacten met Verslavingszorg, GGZ-instellingen en JGZ voor het eventueel verder leiden van hulpvragen

Implementatie – max 200 woorden

Is er een systeem voor implementatie? Geef een samenvatting.

In de fase waarin de interventie van Be Aware zich bevindt, is overdracht aan andere uitvoerders niet aan de orde. Be Aware voert de interventie zelf uit.

Kosten – max 200 woorden

Wat zijn de kosten van de interventie? Benoem daarbij de personele (in aantallen uren) en de materiële kosten.

De school draagt zelf per **voorlichting per klas** €175,-- bij.

Dit is inclusief:

- 2 Lesuren door voorlichter
- Vertrouwenspersoon voor het gehele jaar
- De lesmaterialen: lesbrief, gebruik stemkastjes, toets
- Mentorboekje, toetsen en casussen
- Voorbereidingstijd en reiskosten
- Evaluatie algemeen met de school na afloop van de sessies

De werkelijke kostprijs per voorlichtingssessie van één blokkuur bedraagt € 350,--; hierin zijn alle werkelijke kosten - operationele kosten en investeringen - doorgerekend.

Het ontbrekend bedrag wordt uit bijdragen van lokale gemeenten, donaties en overige fondsen aangevuld.

De **docenttraining** kost € 500,--. Dit bedrag is inclusief trainingsboek en gebruik stemkastjes.

Docenten besteden, naast het bijwonen van de interventie in de klas

- ongeveer 2 uur aan de training
- de tijd benodigd voor het behandelen van de casussen na de voorlichting over een specifiek thema dat speelt in de klas
- mogelijke gesprekken met een leerling en/of overleg met vertrouwenspersoon

Ouderavond: kosten € 500,--. Dit bedrag is inclusief materialen en het gebruik van stemkastjes.

De ouderavond duurt ongeveer 2 uur.

Informatieavond aan het begin van het schooljaar: kosten € 250,--.

Dit is inclusief het consulteren van een Be Aware vertrouwenspersoon gedurende het hele schooljaar.

De kosten voor de docenttraining en de ouderavond worden door de school (of ouderraad) betaald.

3. Onderbouwing

Probleem – max 400 woorden

Voor welk probleem of (mogelijk) risico is de interventie ontwikkeld? Omschrijf aard, ernst, spreiding en gevolgen.

Het DSM V-classificatiesysteem geeft een definitie van verslaving met een groot aantal symptomen, die voor alle verslavingen geldt, waaronder:

- Vaker en in grotere hoeveelheden of mate gebruiken dan het plan was.
- Mislukte pogingen om te minderen of te stoppen.
- Gebruik/gedrag en herstel van gebruik kosten veel tijd.
- Door gebruik/gedrag tekortschieten op school of thuis
- Blijven gebruiken ondanks dat het problemen meebrengt op het relationele vlak.
- Door gebruik/gedrag opgeven van sociale activiteiten
- Voortdurend gebruik/gedrag, zelfs wanneer je daardoor in gevaar komt
- Grotere hoeveelheden, langere tijd nodig hebben om het effect nog te voelen

Het gaat erom dat jongeren leren deze symptomen te herkennen en erover gaan praten

Spreiding

Eén op de tien mensen ontwikkelt in zijn leven een verslaving. Rond de leeftijd van 12 – 15 jaar gaan jongeren experimenteren en zichzelf verkennen. (Verdurmen et al., 2011). Hoewel er op die leeftijd nog niet vaak al sprake is van verslaving, wordt voor veel verslavingen de basis gelegd in de puberjaren. Voor jongeren liggen vooral de verleidingen van gamen/social media en het gebruik van alcohol en drugs op de loer.

Problematisch gamen (PG) bijvoorbeeld komt voor bij ongeveer 3 á 4% van de adolescente gamers (Van Rooij & Schoenmakers, 2013; Van Rooij, Schoenmakers, Vermulst, Van Den Eijnden, & Van De Mheen, 2011a). De omvang van PG onder jongeren is doorgaans groter in vergelijking met de algemene populatie. Uit een onderzoek bleek bijvoorbeeld dat onder mensen jonger dan 19 jaar 8% een problematische internetgamer was, vergeleken met ca. 3% onder mensen van 19-90 jaar (Festl et al., 2013). Het Peilstationsonderzoek Scholieren laat zien dat in 2015 door frequent of langdurig gebruik **van social media** 10% van de meisjes slaaptekort heeft, huiswerk verwaarloost of andere problemen heeft. Verder heeft 59% van de 16-jarigen **alcohol** gedronken en drinkt 6% meer dan 20 glazen per weekend. Ruim een kwart van de 12 -16 jarigen zegt alcohol van zijn ouders te krijgen. Van de 16-jarigen heeft 40% ooit **gerookt**, 22% heeft ervaring met **cannabis** en 5% heeft ooit **harddrugs** gebruikt (Van Dorselaer, 2016).

Gevolgen

De meest voorkomende gevolgen van verslaving in het algemeen en onafhankelijk van het type verslaving voor **de jongere** zijn: concentratieproblemen, problemen met vrienden en ouders, slechtere gezondheid, afnemende schoolprestaties, depressies en ongevallen (Bogt et al. 2009). Ook blijkt uit studies dat het drinken van (grote) hoeveelheden alcohol op jonge leeftijd ernstige gevolgen heeft op de ontwikkeling van de hersenen (Squeglia & Gray, 2016). Het op vroege leeftijd beginnen met het drinken van alcohol is een belangrijke risicofactor voor latere verslavingsproblemen (DeWit et al., 2000; Verdurmen et al., 2006). Daarnaast zijn er de gevolgen van problematisch gebruik en verslaving voor **maatschappij en zorg**: behandeling, psychosociale zorg, somatische aandoeningen, geweld, vandalisme en ongevallen (Hingson et al., 2000; Bonomo et al., 2001; Verdurmen et al., 2006).

Oorzaken – max 400 woorden

Welke factoren veroorzaken het probleem of (mogelijk) risico?

Klik hier als u tekst wilt invoeren.

Let op: dit onderdeel hoeft niet ingevuld te worden voor erkenning op niveau 'Goed beschreven'.

Aan te pakken factoren – max 200 woorden

Welke factoren pakt de interventie aan en welke onder 1.2 benoemde (sub)doelen horen daarbij?

Klik hier als u tekst wilt invoeren.

Let op: dit onderdeel hoeft niet ingevuld te worden voor erkenning op niveau 'Goed beschreven'.

Verantwoording – max 1000 woorden

Maak aannemelijk dat met deze aanpak ook daadwerkelijk de doelen bij deze doelgroep bereikt kunnen worden.

Klik hier als u tekst wilt invoeren.

Let op: dit onderdeel hoeft niet ingevuld te worden voor erkenning op niveau 'Goed beschreven'.

4. Onderzoek

4.1 Onderzoek naar de uitvoering – max 600 woorden

Wat is op basis van het beschikbare onderzoek bekend over de uitvoering van de interventie?

Beschrijf kort welke onderzoeken zijn gedaan en wat daarvan de uitkomsten waren. Stuur bij het indienen van het werkblad de volledige publicatie van ieder genoemd onderzoek mee.

Beschrijf per onderzoek:

- a) De titel, auteurs, organisatie en jaar van uitgave (indien gepubliceerd)
- b) Het type onderzoek, de onderzoeksmethode en de omvang van het onderzoek
- c) Een samenvatting van de meest relevante uitkomsten met betrekking tot inzicht in de mate waarin activiteiten zijn uitgevoerd volgens plan, het bereik van de interventie, de waardering en ervaring van de uitvoerders en doelgroep, succes- en faalfactoren, en -indien beschikbaar- de uitvoerbaarheid, de randvoorwaarden en de omgevingsvariabelen.

Procesevaluatie vindt voortdurend plaats bij leerlingen (n=800), docenten (n=393) en ouders (n=340). De evaluatie is van 1 januari tot 31 december 2016 uitgevoerd.

Leerlingen

Leerlingen (n=800) beoordelen de interventie met een gemiddeld rapportcijfer 8,8. De gebruikte materialen worden beoordeeld met gemiddeld een 8,8, de voorlichter met een 9,2, de kennisoverdracht met een 8,3 en de openheid en veiligheid in de klas met een 8,5. Ook hebben de leerlingen ideeën over verbeterpunten:

- Meer in het lesboekje werken/zelf doen
- Hoe mensen verslaafd raken verder uitleggen
- Minder aandacht voor gamen
- Meer stemkastjes vragen toevoegen
- Meer tijd besteden aan persoonlijk verhaal van voorlichter
- Iets minder anoniem
- Meer over problemen en dingen die je hebt meegemaakt praten
- Iets minder lang stil zitten
- Meer plaatjes in presentatie

Meer aandacht voor het praten en discussiëren is geïmplementeerd in Voorlichting 2 vanaf januari 2017

Docenten

Docententraining en handleiding

Voorafgaand aan de interventie heeft de docententraining plaatsgevonden. 75% Van de docenten is zeer tevreden met de opbouw van de training, 55% gaf aan een veranderd beeld te hebben van de ontwikkeling van een verslaving. Het merendeel gaf aan veel geleerd te hebben over herkenning, vroeg signalering en gesprekstechnieken en hoe deze in praktijk te brengen.

In enkele gevallen (door afwezigheid of geldgebrek bij de school) worden docenten middels een *schriftelijke* training geïnformeerd.

Verbeterpunt

Docenten gaven aan dat zij graag in groepjes casussen wilden uitwerken. Hiervoor wordt momenteel een module ontwikkeld en in september 2017 geïmplementeerd.

Doelstelling is het merendeel van de docenten (85%) te bereiken middels een persoonlijke docententraining, omdat zij een belangrijke rol spelen bij het vroeg signaleren van problemen. Hiervoor zal bij de werving van

de scholen meer aandacht voor worden gevraagd. Doordat het meestal een kostenprobleem (€500,--) is, waardoor de school besluit de training niet te doen, zal hiervoor actiever sponsoring of subsidie worden aangevraagd.

Inhoud van de lessen

Docenten (N = 393) hebben de interventie aan de leerlingen als zeer positief ervaren (gemiddeld rapportcijfer 9,2). 81% Vindt de les duidelijk, open en waardeert de ervaring en kennis van de voorlichter.

98% Vindt de opbouw van de voorlichting op de doelgroep afgestemd, met veel variatie, interactief en actueel. Er wordt goed ingespeeld op het opleidingsniveau van de leerlingen. 13% Zegt zelf iets nieuws geleerd te hebben. 6% Zou willen dat er meer tijd voor de les beschikbaar zou zijn.

Verbeterpunt

Voor die docenten die zelf bepaalde onderwerpen in hun eigen lessen verder willen behandelen, lesmateriaal ontwikkelen of bestaand materiaal zoeken dat hen daarbij kan ondersteunen.

Ouders

Het merendeel van de ouders (N = 340) beoordeelde de ouderpresentatie (zowel een aparte ouderavond als onderdeel van een bestaande ouderavond) als zeer positief (gemiddeld cijfer: 8). De kennisoverdracht van wat verslaving is en hoe dit ontstaat in het puberbrein werd als nieuw omschreven. Met name het geven van handvatten om het gesprek aan te gaan met hun kind en het niet “wijzen met het vingertje” waren veel voorkomende positieve reacties. Het advies om samen met het kind duidelijke regels op te stellen en de daarbij behorende consequenties, wordt als belangrijke toevoeging ervaren. 90 % van de ouders gaf aan het gesprek te gaan voeren met hun kind. Verbinding en interactie ontstaat doordat met behulp van de stemkastjesvragen duidelijk wordt dat ouders niet de enige zijn met een “moeilijke puber”.

Verbeterpunten

- Het organiseren van verdiepingsavonden: Een aantal ouders wil langer en dieper op het onderwerp ingaan. Vanaf schooljaar 2017-2018 wordt dit aangeboden.
- Handouts: Naast de uitleg op de website blijken sommige ouders behoefte te hebben aan schriftelijke uitleg, die tijdens de ouderavond kan worden meegenomen. Start: Sept 2017.
- Ouders willen graag de verschillende middelen 'life' zien. Hiervoor is een zgn. drugskoffer samengesteld.

Succesfactoren

Uitvoerbaarheid: Het succes van Be Aware ligt in de uitvoerbaarheid van de interventie. Doordat voorlichters van Be Aware de lessen verzorgen en ook een groot deel van de nazorg op zich nemen, is er voor scholen en docenten een relatieve lage werkdruk mee gemoeid. De interventie wordt als zeer interactief (met name door de stemkastjes) en boeiend door de leerlingen en docenten beoordeeld waardoor de kans dat de boodschap goed zal blijven hangen, toeneemt.

Nazorg: Van 2014 tot 2017 hebben na het volgen van de interventie 154 leerlingen, 21 docenten en 56 ouders gebruik gemaakt van de diensten van één van de vertrouwenspersonen. Het betrof vooral vragen over:

- Hoe om te gaan met beginnende verslavings- of doseringsproblemen.
- Leerlingen die zich zorgen maken over hun gedrag en hier een oplossing voor zoeken
- Ouders die handvatten zoeken om om te gaan met probleemgedrag van kind
- Docenten die met excessen van leerlingen (zoals op werkweek of buitenschoolse activiteiten) te maken hebben.

In een aantal gevallen heeft meerdere gesprekken plaats gevonden. In 28 gevallen zijn leerlingen/ouders doorverwezen naar professionele zorginstanties.

4.2 Onderzoek naar de behaalde effecten – max 600 woorden

Wat is op basis van het beschikbare onderzoek bekend over de behaalde effecten met de interventie?

Beschrijf kort welke onderzoeken zijn gedaan en wat daarvan de uitkomsten waren. Stuur bij het indienen van het werkblad de volledige publicatie van iedere genoemde studie mee.

Beschrijf per onderzoek:

- a) De titel, auteurs, organisatie en jaar van uitgave
- b) Het type onderzoek, de meetinstrumenten en de omvang van het onderzoek
- c) Een samenvatting van de meest relevante uitkomsten met betrekking tot het bereik van de interventie, de gevonden effecten en -indien beschikbaar- de door de doelgroep ervaren effectiviteit en de mate waarin de veronderstelde werkzame elementen daadwerkelijk zijn uitgevoerd.

Klik hier als u tekst wilt invoeren.

Let op: dit onderdeel (4.2) hoeft niet ingevuld te worden voor erkenning op de niveaus 'Goed beschreven' en 'Goed onderbouwd'.

5. Samenvatting Werkzame elementen

Wat zijn de werkzame elementen van deze interventie waardoor de gestelde doelen bij de doelgroep gerealiseerd worden? Geef een puntsgewijs overzicht van de belangrijkste werkzame elementen van de interventie. Denk daarbij aan inhoudelijke en praktische elementen.

Max 250 woorden

Klik hier als u tekst wilt invoeren.

Let op: dit onderdeel hoeft niet ingevuld te worden voor erkenning op niveau 'Goed beschreven'.

6. Aangehaalde literatuur

Maak een alfabetische lijst van alle in deze beschrijving aangehaalde literatuur en gebruik hiervoor de APA-normen (variant met kleine letters, zie aanwijzingen in de handleiding).

American Psychiatric Association, Washington. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM), fifth edition (2013).

Arnett, J. J. (2000). Optimistic bias in adolescent and adult smokers and nonsmokers. *Addictive Behaviors*, 25, 625-632.

Armitage, C.J., Conner, M., Loach, L. & Willetts, D. (1999) Different perceptions of control: Applying an extended theory of planned behavior to legal and illegal drug use. *Basic and Applied Social Psychology*, Vol. 21 (4), 301 - 316.

Ajzen (1985) .From intentions to actions: A theory of planned behavior. In J. Kuhl & J. Beckman (Eds.), *Action-control: From cognition to behavior*, 11-39.

Baker, T. B., Piper, M.E., McCarthy, D. E., Majeskie, M. R., & Fiore, M.C. (2004). Addiction motivation reformulated: An affective processing model of negative reinforcement. *Psychological Review*, 111, 33-51.

Barkin, S.L., Smith, K.S. & DuRant, R.H. (2002) Social skills and attitudes associated with substance use behaviors among young adolescents. *J Adolesc Health*. Vol. 30(6), 448-454.

Bogt, T. Ter, Lieshout, M. Van, Doornwaard, S., Eijkmans, Y. (2009). Middelengebruik en voortijdig schoolverlaten. Twee onderzoeken naar de actuele en gepercipieerde rol van alcohol en cannabis in relatie tot spijbelen, schoolprestaties en uitval. Utrecht:Trimbos-instituut.

Bonomo, Y., Coffey, C., Wolfe, R., Lynsky, M., Bowes, G. (2001). Adverse Outcomes of Alcohol Use in Adolescents. *Addiction*, Vol. 96, 1485 -1496.

Borsari, B. & Carey, K.B. (2001). Peer Influences on College Drinking: A review of the research. *JSubst Abuse*, Vol. 13(4), 391-424.

Conner, M. & McMillan, B. (1999) Interaction effects in the theory of planned behaviour: Studying cannabis use. *British Journal of Social Psychology*, Vol. 38, 195-222.

Das, J. K., Salam, R. A., Arshad, A., Finkelstein, Y., & Bhutta, Z. A. (2016). Interventions for adolescent substance abuse: An overview of systematic reviews. *Journal of Adolescent Health*, 59, S61-S75.

Dewit, D.J., Adlaf, E.M., Offord, D.R., & Ogborne, A.C. (2000). Age at first alcohol use: a risk factor for the development of alcohol disorders. *American Journal of Psychiatry*, Vol 157, 745-750.

Dorsselaer, S. Van, Tuithof, M., Verdurmen, J., Spit, M., van Laar, M., Monshouwer, K. *Jeugd en riskant gedrag 2015- Kerngegevens uit het peilstationsonderzoek scholieren*. Trimbos-instituut, Utrecht.

Festl, R., Scharrow, M., & Quandt, T. (2013). Problematic computer game use among adolescents, younger and older adults. *Addiction*, Vol 108, 592-59

Fishbein, M., Azjen, I. (2010), *Predicting and Changing Behavior: The Reasoned Action Approach*, New York: Psychology Press.

Goossens F.X. (2012) Verslaving-Maatschappelijke gevolgen, Trimbos-Instituut, Utrecht.

Heinz, A. J., Kassel, J. d., Berbaum, M., & Mermelstein, R. (2010). Adolescents' expectancies for smoking to regulate affect predict smoking behavior and nicotine dependence over time. *Drug and Alcohol Dependence*, 111, 128-135.

- Hiller-Sturmhöfel, S. Schwartzweider, H.S., (2004), Alcohol's Effects on the Adolescent Brain—What Can Be Learned From Animal Models, National Institute on Alcohol Abuse and Alcoholism.
- Hingson, R.W., Heeren, T., Jamanka, A., Howland, J.,(2000). Age of Drinking Onset and Unintentional Injury Involvement after Drinking, *JAMA Vol 284*, 1527 – 33.
- Kam, J.A., Matsunaga, M., Hecht, M.L., & Ndiaye, K. (2009). Extending the theory of planned behaviour to predict alcohol, tobacco, and marijuana use among youth of Mexican heritage. *Prevention Science, Vol 10*, 41-53.
- Koning, I.M., Engels, R.C.M.E., Verdurmen, J.E.E., & Vollebergh, W.A.M. (2010). Alcohol-specific socialization practices and alcohol use in Dutch early adolescents. *Journal of Adolescence, Vol 33*, 93-100.
- Koning, I. (2011). Prevention of alcohol use in early adolescents: A joint venture of school and parents. Doctoral Dissertation: Universiteit Utrecht.
- Kuntsche, S., & Kuntsche, E. (2016). Parent-based interventions for preventing or reducing adolescent substance use: A systematic literature review. *Clinical Psychology Review, 45*, 89-101.
- Lokman, S., Bransen, E. (2013). Factsheet Vroegsignalering van problematisch middelengebruik in het onderwijs. Trimbos instituut, Utrecht.
- Monshouwer, K., Smit, F., de Zwart, W.M., Spruit, I., & Ameijden, E.J.C. van (2003). Progress from a first drink to first intoxication: age of onset, time-windows and risk factors in a Dutch national sample of secondary school students. *Journal of Substance Use, Vol. 8*, 155-163.
- Norman, P., Bennett, P. & Lewis, H. (1998) Understanding binge drinking among young people: an application of the Theory of Planned Behaviour. *Health Education Research, Vol 13*, 163-169.
- O'Keefe, D.J. (2002) Persuasion: Theory and research. Thousand Oaks: Sage
- Rooij, A. J. van, & Schoenmakers, T. M. (2013). Monitor internet en jongeren 2010-2012. Het (mobiele) gebruik van sociale media en games door jongeren.
- Rooij, A. J. van, Schoenmakers, T. M., Vermulst, A. A., Van Den Eijnden, R. J., & Van De Mheen, D. (2011). Online video game addiction: identification of addicted adolescent gamers. *Addiction, Vol 106*, 205-212.
- Schrijvers, C.T.M. & Schuit, A.J. (2010) Middelengebruik en seksueel gedrag van jongeren met een laag opleidingsniveau. Bilthoven: RIVM.
- Smit, E., Verdurmen, J., Monshouwer, K., Smit, F. (2008). Family Interventions and their effect on adolescent alcohol use in general populations; a meta-analysis of randomized controlled trials. *Drug and Alcohol Dependence, Vol 97*, 195-206
- Spoth, R., Greenberg, M., Turrise, R. (2008). Preventive Interventions Addressing Underage Drinking: State of the Evidence and Steps Toward Public Health Impact. *Pediatrics, Vol 121*, 311-336.
- Tapert, S.F., Caldwell, L., Burke, C. (2012). Alcohol and the Adolescent Brain-Human Studies. *National Institution Alcohol Abuse and Alcoholism*.
- Thomas, R. E., McLellan, J., & Perera, R. (2015). Effectiveness of school-based smoking prevention curricula: Systematic review and meta-analysis. *BMJ Open, 5*, e009676.
- Twigg, O. C., & Byrne, D. G. (2015). Perceived susceptibility to addiction among adolescent smokers. *Journal of Child & Adolescent Substance Abuse, 24*, 235-242.
- Valkenberg, H (2012). Alcoholvergiftigingen en ongevallen met alcohol bij jongeren van 10 tot en met 24 jaar. Amsterdam: Stichting Consument en Veiligheid.

Vorst, H. van der, Engels, R. C. M. E., Meeus, W., Dekovic, M., & Van Leeuwe, J. (2005). The role of alcohol specific socialization in adolescents' drinking behaviour. *Addiction, Vol 100*, 1464-1476.

Vorst, H. van der, Engels, R.C.M.E., Meeus, W., Dekovic, M. (2006). The impact of alcohol-specific rules, parental norms about early drinking and parental alcohol use on adolescents' drinking behavior. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, Vol 47*, 1299-1306.

Young, K. (2009). Understanding online gaming addiction and treatment issues for adolescents. *American Journal of Family Therapy, 37*, 355-372.

Yu, J. The association between parental alcohol-related behaviors and children's drinking. (2003). *Drug & Alcohol Dependence, Vol 69*, 253-262.

Zundert, R. van, van der Vorst, H., Vermulst, A.A., & Engels, R.M.C.E. (2006). Pathways to alcohol use among Dutch students in regular education and education for adolescents with behavioral problems: the role of parental alcohol use, general parenting practices, and alcohol-specific parenting practices. *Journal of Family Psychology, 456-467*.

7. Praktijkvoorbeeld

Beschrijf, indien beschikbaar, in max. 600 woorden een praktijkvoorbeeld van de uitvoering van de interventie: hoe was de situatie voor, tijdens en na de interventie?

School: De Amersfoortse berg/ Afdelingsleider

Wij zijn al jaren op zoek naar een geschikte methode om onze jonge leerlingen voor te lichten over de gevaren van roken, alcohol en drugs.

Juist onze jonge leerlingen, om ze beter voor te bereiden op de verleidingen waaraan zij in latere jaren blootstaan.

De diverse methodes die wij in de loop der jaren hebben gebruikt, hadden allemaal hun beperkingen.

De ene methode boeide de leerlingen maar weinig omdat die te theoretisch was, de andere methode kwam teveel over als een opgeheven vingertje.

Weer een andere methode was naar onze mening onnodig confronterend.

Be Aware pakt de voorlichting breder aan, ook andere mogelijk verslavende middelen en gedrag worden besproken, zoals gaming, mobielgebruik, etc.

Wij besloten met Be Aware te starten. Dit verliep zeer succesvol.

Inmiddels wordt het programma uitgevoerd in al onze tweede en derde klassen.

Een blokuur in elke klas, met de mentor van de klas erbij.

De reacties zijn echt uitzonderlijk enthousiast. Alle mentoren prijzen de kracht van het programma en zijn onder de indruk van de presentatie van de ervaringsdeskundige voorlichters.

Zij weten in gesprek met de leerlingen deze op het puntje van hun stoel te krijgen. De werkvormen zijn zeer gevarieerd en effectief. Het gebruik van stemkastjes is een mooie toevoeging: ook de meer timide leerlingen voelen zich zo uitgenodigd om te participeren.

Belangrijker nog dan de enthousiaste reacties van de mentoren, vond ik de manier waarop de leerlingen na afloop over de lessen spraken.

Veel leerlingen verklaarden dat ze er echt veel van hadden opgestoken, dat ze zich bewuster zijn van het gevaar aan dingen verslaafd te kunnen raken.

Zoals een leerling het verwoordde: "Ik had weer zo'n saai informatieverhaal verwacht, maar je kon echt zelf meedoen en je kon echt veel leren, ook over jezelf!"

Wij nemen de lessen van Be Aware nu vast op in ons mentoraatsprogramma in alle tweede en derde klassen.

Reactie van een leerling

Hartelijk bedankt voor uw uitleg over verslavingen..ik heb aandachtig lopen luisteren en vond het erg leerzaam, ook bedank ik u dat ik mijn verhaal kon doen. het voelde wel goed dat iemand eindelijk naar me luisterde zonder commentaar. ik heb het eigenlijk maar 2 personen verteld alleen ze luisteren meestal maar half. ik heb er dingen van geleerd en weet nu dat ik met sport een goede keuze heb gemaakt.

ik bedank u voor uw verhaal, dat u luisterde naar mijn verhaal, dat u geen slechte commentaar gaf en dat u ons goed heb uitgelegd welke verslavingen je niet moet krijgen. ik vond het een leuke les, interessant en leerzaam. ik bedank u ook dat ik na de les nog even kon uitleggen wat mijn reden tot dat alles was.